

**prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci,
predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni
urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs***

SOCIOLOŠKI ASPEKTI SPORTA-SAVREMENI PRISTUP

Sport, fenomen ukorijenjen u srž ljudske civilizacije, daleko nadilazi puku fizičku aktivnost i natjecanje; on predstavlja složen i višeslojan društveni konstrukt koji duboko utječe na formiranje, održavanje i transformaciju zajednica diljem svijeta. S sociološkog stajališta, sport djeluje kao moćno sredstvo socijalizacije, identiteta, društvene kohezije, stratifikacije, pa čak i političke mobilizacije, prožimajući različite aspekte života pojedinaca i kolektiva. U djetinjstvu i adolescenciji, sport igra ključnu ulogu u procesu socijalizacije, usvajajući vrijednosti, norme i vještine koje su ključne za integraciju u društvo. Kroz sudjelovanje u sportskim aktivnostima, mladi ljudi uče o timskom radu, disciplini, poštivanju pravila, toleranciji prema različitostima i suočavanju s pobjedama i porazima. Ovi naučeni principi ne samo da oblikuju njihove osobnosti, već i ih pripremaju za buduće uloge u društvu, promovirajući građanski angažman i odgovorno ponašanje. Štoviše, sport pruža platformu za razvoj fizičkog i mentalnog zdravlja, potičući aktivan životni stil i smanjujući rizik od zdravstvenih problema, što doprinosi opštem blagostanju zajednice. Sportski klubovi i organizacije često služe kao centri zajednice, okupljajući ljude različitih dobi, spolova, etničkih pripadnosti i socioekonomskih statusa, čime se potiče socijalna interakcija i smanjuje društvena izolacija. Za mnoge pojedince, pripadnost sportskom timu ili navijačkoj skupini stvara osjećaj zajedništva i pripadnosti, jačajući njihov identitet i samopoštovanje. Sportski događaji, od lokalnih utakmica do međunarodnih natjecanja, često djeluju kao katalizatori društvene kohezije, ujedinjujući ljude u zajedničkoj strasti i entuzijazmu. Pobjede nacionalnih sportskih timova mogu izazvati osjećaj nacionalnog ponosa i jedinstva, dok porazi mogu dovesti do kolektivnog razočaranja i preispitivanja. Međutim, važno je napomenuti da sport također može biti izvor društvenih podjela i

sukoba. Rivalstvo između različitih sportskih timova ili navijačkih skupina ponekad može prerasti u nasilje i huliganizam, narušavajući javni red i sigurnost. Također, sport može perpetuirati postojeće društvene nejednakosti, s obzirom na to da pristup kvalitetnim sportskim sadržajima i treninzima često ovisi o socioekonomskom statusu. Djeca iz siromašnijih obitelji mogu imati manje prilike za sudjelovanje u sportskim aktivnostima, što može dovesti do socijalne isključenosti i smanjenog osjećaja pripadnosti. Nadalje, sportski svijet često odražava dominantne društvene ideologije i stereotipe, uključujući one vezane uz spol, rasu i seksualnu orijentaciju. Žene su tradicionalno bile nedovoljno zastupljene u sportu, a sportske discipline koje se smatraju "ženstvenima" često su manje cijenjene i financirane od onih koje se smatraju "muškima". Slično tome, sportski uspjesi sportaša iz manjinskih skupina ponekad se umanjuju ili pripisuju stereotipnim karakteristikama, dok se sportaši koji se otvoreno izjašnjavaju kao LGBTQ+ osobe suočavaju s diskriminacijom i predrasudama. U profesionalnom sportu, komercijalizacija i globalizacija su doveli do značajnih promjena u odnosu između sportaša, klubova i navijača. Novac i profit postali su sve važniji, a lojalnost i tradicija ponekad su žrtvovani u korist financijskih interesa. Profesionalni sportaši često postaju globalne ikone i uzori, ali njihovo ponašanje izvan terena može imati značajan utjecaj na javno mnijenje i vrijednosti mladih. Skandali vezani uz doping, korupciju ili nasilje mogu narušiti ugled sporta i potkopati povjerenje javnosti. S druge strane, sportaši koji koriste svoju platformu za promovisanje društvene pravde i jednakosti mogu inspirirati i motivirati ljude diljem svijeta. Primjeri uključuju sportaše koji se zalažu za rasnu jednakost, LGBTQ+ prava, zaštitu okoliša ili borbu protiv siromaštva. U sociološkom smislu, sport se može posmatrati kao arena u kojoj se bore različite društvene sile i ideologije. Sportski događaji mogu se koristiti kao sredstvo političke mobilizacije i propagande, a sportaši mogu postati simboli nacionalnog identiteta i ponosa. Tokom istorije, sport je igrao važnu ulogu u političkim i društvenim pokretima, od borbe protiv apartheida u Južnoj Africi do promovisanja mira i pomirenja u zemljama pogođenim ratom. U savremenom društvu, sport je sve više povezan s medijima i tehnologijom. Televizija, internet i društvene mreže omogućuju milijunima ljudi širom svijeta da prate sportske događaje uživo i da komuniciraju s

drugim navijačima. Mediji igraju ključnu ulogu u oblikovanju percepcije sporta i sportaša, a sportski događaji postaju sve važniji za oglašavanje i marketing. Međutim, medijska pokrivenost sporta također može biti pristrana i selektivna, usmjerena na senzacionalizam i komercijalne interese. U zaključku, sport je složen i višeslojan društveni fenomen koji ima dubok utjecaj na zajednice širom svijeta. On djeluje kao moćno sredstvo socijalizacije, identiteta, društvene kohezije, stratifikacije i političke mobilizacije. Sport može ujediniti ljude i potaknuti osjećaj pripadnosti, ali također može biti izvor društvenih podjela i sukoba. Razumijevanje socioloških aspekata sporta ključno je za promovisanje pozitivnih vrijednosti i načela, za smanjenje društvenih nejednakosti i za izgradnju inkluzivnijih i pravednijih zajednica. Važno je naglasiti da sport nije neutralan, već odražava i perpetuira postojeće društvene strukture i ideologije. Stoga, kritička analiza sporta i aktivno zalaganje za promjene mogu doprinijeti stvaranju društva u kojem svi imaju jednake prilike za sudjelovanje u sportskim aktivnostima i uživanje u njihovim blagodatima. U budućnosti, sport će vjerojatno nastaviti igrati važnu ulogu u društvu, ali će se suočiti s novim izazovima i prilikama. Klimatske promjene, tehnološki napredak, globalna pandemija i rastuća nejednakost samo su neki od faktora koji će utjecati na sportski svijet. Stoga je važno da se sportski lideri, političari, mediji i navijači udruže kako bi osigurali da sport ostane izvor inspiracije, zabave i pozitivnih društvenih promjena za buduće generacije. Sport ima potencijal da bude moćan alat za izgradnju boljeg svijeta, ali samo ako se njime upravlja odgovorno i etično, s naglaskom na vrijednosti kao što su fair play, poštovanje, inkluzivnost i održivost. Promovisanje ovih vrijednosti ne samo da će poboljšati sportski svijet, već i doprinijeti opštem blagostanju društva. Nadalje, istraživanje socioloških aspekata sporta omogućuje nam da dublje razumijemo kako sport utječe na različite demografske skupine, uključujući djecu, mlade, odrasle i starije osobe, te kako se ti utjecaji razlikuju ovisno o spolu, rasi, etničkoj pripadnosti, socioekonomskom statusu i drugim faktorima. Na primjer, istraživanja su pokazala da sudjelovanje u sportu može imati pozitivan utjecaj na akademski uspjeh, samopoštovanje i socijalne vještine mladih ljudi, ali i da može biti povezano s rizikom od ozljeda, pritiska za postizanjem rezultata i izloženosti negativnim utjecajima kao što su doping i

nasilje. Slično tome, sport može pružiti priliku za socijalnu integraciju i ekonomsko osnaživanje marginalizovanim skupinama, ali i može perpetuirati postojeće nejednakosti i diskriminaciju. Razumijevanje ovih složenih odnosa ključno je za razvoj učinkovitih strategija i politika koje promovišu pozitivan utjecaj sporta i smanjuju njegove negativne posljedice. Konačno, važno je naglasiti da sport nije samo zabava i rekreacija, već i ozbiljan posao i industrija koja generira milijarde dolara prihoda i zapošljava milijune ljudi širom svijeta. Profesionalni sportaši, treneri, menadžeri, agenti, medijski radnici, proizvođači sportske opreme i odjeće, organizatori sportskih događaja i mnogi drugi čine dio ove složene i dinamične industrije. Stoga, sociološka analiza sporta mora uzeti u obzir i ekonomske i političke dimenzije sporta, te kako one utječu na društvo u cjelini. U tom kontekstu, važno je istražiti pitanja kao što su raspodjela prihoda u sportskoj industriji, utjecaj sponzorstva i oglašavanja na sportsku kulturu, uloga države u regulisanju sporta, etički aspekti profesionalnog sporta i utjecaj globalizacije na sportski svijet. U konačnici, sport je ogledalo društva, odražavajući njegove vrijednosti, norme, ideologije i nejednakosti. Proučavanje sporta iz sociološke perspektive omogućuje nam da bolje razumijemo sebe, svoje zajednice i svijet oko nas. Promovisanje pozitivnih vrijednosti u sportu, kao što su fair play, poštovanje, inkluzivnost i održivost, ključno je za izgradnju boljeg društva za sve. Sport ima moć ujediniti ljude, nadahnuti ih i potaknuti ih na djelovanje. Iskoristimo tu moć za dobrobit čovječanstva. Daljnje, razmatranje socioloških aspekata sporta neizbježno nas vodi do razmatranja uloge medija u oblikovanju javne percepcije sporta i sportaša. Mediji, uključujući televiziju, radio, internet i tiskovine, imaju moć prenijeti sportske događaje do milijuna ljudi širom svijeta, stvarajući globalnu publiku i generirajući ogromne prihode od oglašavanja i sponzorstava. Međutim, medijska pokrivenost sporta često je selektivna i pristrana, usmjerena na senzacionalizam, komercijalne interese i dominantne ideologije. Na primjer, mediji često glorificiraju pobjednike i umanjuju važnost gubitnika, promovišući kult uspjeha i konkurencije. Također, medijska pokrivenost sporta često je spolno pristrana, s muškim sportovima koji dobivaju daleko više pažnje i resursa od ženskih sportova. Nadalje, mediji mogu koristiti sport za promovisanje nacionalnog ponosa i identiteta, ponekad čak i potičući nacionalističke strasti i sukobe. Stoga,

kritička analiza medijske pokrivenosti sporta ključna je za razumijevanje kako mediji oblikuju naše percepcije sportaša, sportskih događaja i društvenih vrijednosti. Također, važno je razmotriti ulogu navijača u sportu. Navijači su strastveni i predani sljedbenici sportskih timova i sportaša, koji ulažu svoje vrijeme, energiju i novac u podršku svojim favoritima. Navijači često formiraju zajednice oko sportskih timova, stvarajući osjećaj pripadnosti i identiteta. Međutim, navijači također mogu biti izvor problema u sportu, uključujući nasilje, huliganizam i diskriminaciju. Rivalstvo između različitih navijačkih skupina ponekad može prerasti u fizičke sukobe i vandalizam, narušavajući javni red i bezbjednost. Također, navijači mogu koristiti rasističke, seksističke i homofobne uvrede kako bi vrijeđali protivničke igrače i navijače, stvarajući neprijateljsko okruženje. Stoga, važno je promovirati odgovorno i etično navijanje, te osuditi i sankcionirati sve oblike nasilja i diskriminacije u sportu. Isto tako, potrebno je istražiti ulogu sporta u promovisanju zdravlja i dobrobiti. Sudjelovanje u sportskim aktivnostima može imati brojne pozitivne učinke na fizičko i mentalno zdravlje, uključujući smanjenje rizika od hroničnih bolesti, poboljšanje kardiovaskularnog zdravlja, jačanje mišića i kostiju, smanjenje stresa i anksioznosti, poboljšanje raspoloženja i povećanje samopouzdanja. Međutim, sport također može biti povezan s rizikom od ozljeda, prenaprezanja i izgaranja. Profesionalni sportaši, posebno oni koji se bave sportovima visokog intenziteta, često su izloženi velikom fizičkom i mentalnom pritisku, što može dovesti do zdravstvenih problema. Također, pretjerano fokusiranje na pobjedu i postizanje rezultata može dovesti do nezdravih navika, kao što su doping, poremećaji prehrane i nedostatak sna. Stoga, važno je promovirati zdrav i uravnotežen pristup sportu, s naglaskom na uživanje u aktivnosti, razvoj vještina i izgradnju samopouzdanja, a ne samo na pobjedu i postizanje rezultata. U tom kontekstu, potrebno je osigurati da svi imaju pristup kvalitetnim sportskim sadržajima i treninzima, bez obzira na njihov socioekonomski status, spol, rasu ili druge karakteristike. Sport bi trebao biti dostupan svima, a ne samo eliti. U zaključku, sociološki aspekti sporta su složeni i višestruki, a razumijevanje tih aspekata ključno je za promovisanje pozitivnih vrijednosti, smanjenje nejednakosti i izgradnju zdravijih i pravednijih zajednica. Sport ima moć ujediniti ljude, nadahnuti ih i potaknuti ih na djelovanje. Treba iskoristiti tu moć za dobrobit čovječanstva.

